

Informationsskrift om korruption och andra oegentligheter vid Mittuniversitetet

Denna informationsskrift syftar till att stödja arbetet mot korruption och oetiskt handlande vid Mittuniversitetet. Universitetet ska verka för öppenhet och insyn både utåt och inåt. Alla behöver känna till vad korruption och oegentligheter är och har ett ansvar att reagera och agera vid upptäckt av sådana missförhållanden.

Korruption och andra oegentligheter

Korruption innebär att utnyttja en offentlig ställning för att uppnå en otillbörlig vinning för sig själv eller andra.¹

Oegentligheter är ett samlingsbegrepp för olika oönskade beteenden. Här ingår både handlingar som är straffrättsligt reglerade, som tagande och givande av muta samt olika former av ekonomisk brottslighet, och handlingar som är reglerade på annat sätt, som jäv och förtroendeskadliga bisysslor. En oegentlighet är ett oönskat beteende/handlingsätt med negativa konsekvenser för myndighetens anseende och eller verksamhet.² Det man vill uppnå med att begå en oegentlighet kan till exempel vara pengar, att komma åt åtråvärd information eller att få ett beslut utformat på ett visst sätt.

Begreppen korruption och oegentligheter innefattar bl.a.:

- tagande och givande av muta
- vänskapskorruption, jäv m.m.
- otillbörlig påverkan
- förtroendeskadliga bisysslor, andra förmåner
- att gynna sig själv på arbetsgivarens bekostnad
- att gynna någon på arbetsgivarens bekostnad
- stöld, bedrägeri, förskingring.

Allvarliga missförhållanden är den formulering som används i lagen (2016:749) om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden. Begreppet överlappar korruption och andra oegentligheter. Med allvarliga missförhållanden avses brott med fängelse i straffskalan eller därmed jämförliga missförhållanden. Enligt regeringen bör bland annat ekonomisk brottslighet, korrupta gärningar, handlingar som innebär risk för skador på miljön eller risker för människors liv och säkerhet, kränkningar av grundläggande fri- och rättigheter, underlåtenhet att följa gällande föreskrifter samt brott mot interna regler och oetiska förhållanden kunna räknas som allvarliga missförhållanden.³

¹ Regeringens skrift "En kultur som motverkar korruption", s 7 st. 2.

² Ekonomistyrningsverket, Vägledning - Oegentligheter och intern styrning och kontroll, s 10 st. 2.

³ Prop. 2015/16:128, Ett särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarligamissförhållanden, s. 35–47.

Riskområden⁴

När man ska identifiera tänkbara områden där det kan finnas en förhöjd risk för oegentligheter är det lämpligt att reflektera kring vad en anställd eller en extern person/organisation har att vinna på en oegentlighet. Nedan följer exempel på typiska riskområden.

Processer som hanterar pengar

- Löneprocessen
- Upphandlingsprocessen där det typiskt sett kan förekomma mutor, men också jäv och särbehandling av anbudsgivare.
- Leverantörsfakturor t.ex. bluffakturor eller uppdiktade påståenden om att universitetet har ingått avtal med en extern part. Ett särskilt fall är när en extern part samarbetar med en anställd och fakturerar för varor och tjänster som inte ska belasta universitetet
- Oegentligheter där det behövs en bokföringsåtgärd omfattar upplägg som kan innebära att man tillskansar sig betalningar från myndighetens likvida medel. Det kan t.ex. handla om felaktig användning av reseutlägg, ersättning för uppdiktad övertid. Det kan även röra sig om betalningar till "felaktiga" mottagare/leverantörer, betalningar för varor och tjänster som inte kommit myndigheten tillgodo och bidrag eller andra stöd som betalats ut på felaktiga grunder.

Myndighetsbeslut

Myndigheter fattar beslut som kan ha ett positivt eller negativt värde för enskilda. I Mittuniversitetets verksamhet fattas ett stort antal sådana beslut där det kan finnas incitament att på olika sätt påverka beslutens innehåll. Påverkan kan ske genom muta, men även genom hot eller annan otillåten påverkan, t.ex. trakasserier eller genom att nöta ut beslutsfattaren genom att vara överdrivet aggressiv och påstridig. Myndighetsbeslut är också ett område där jävsförhållanden är förhållandevis vanligt och därmed en riskfaktor, t.ex. i anställningsärenden. En annan typ av oegentligheter med koppling till myndighetsbeslut är bruk av falska meriter, t.ex. vid anställning eller antagning till utbildning, och olika former av fusk i samband med examination.

Närmare om Muta

På Mittuniversitetet ska vi agera så att ingen kan tvivla på vår neutralitet och vårt oberoende. Man ska därför alltid vara observant på situationer som kan bedömas som tagande och givande av muta. Definitionen av en muta som arbetstagare är att för egen eller för någon annans del ta emot eller begära en otillbörlig förmån eller belöning för din tjänsteutövning. Den som överlämnar, utlovar eller erbjuder mutan gör sig skyldig till givande av muta. Om en förmån kan anses som otillbörlig eller inte beror på omständigheterna i det enskilda fallet och det är inget krav att förmånen ges i syfte att mottagaren ska handla på ett visst sätt.

⁴ Följande avsnitt grundas på ESV:s skrift, Vägledning Oegentligheter och intern styrning och kontroll, s 15 ff.

Förmåner som kan utgöra mutor är till exempel:

- kontanter
- gåvor
- tjänster eller krediter
- rabatter
- dolda provisioner
- semester- och rekreationsresor
- aktiviteter av ren nöjeskaraktär
- middagar
- biljetter m.m.

Generellt är kraven striktare för anställda inom offentlig förvaltning än för anställda i privat verksamhet. Som anställd vid Mittuniversitetet får du aldrig missbruka din ställning.

En grupp som är särskilt integritetskänslig och som ska uppvisa stor försiktighet är anställda som fattar beslut som har ett värde för den person beslutet gäller, tex. examinationsbeslut, och beslut om tillgodoräknande. Andra områden med förhöjd risk att exponeras för oegentligheter är arbete och beslutsfattande inom processen för offentlig upphandling.

Du har alltid ett eget ansvar att hålla dig informerad om vad som gäller. Om du erbjuds en muta ska du uttryckligen och omedelbart avvisa mutan och informera närmaste chef eller annan ansvarig om det inträffade.

Ibland kan en givare komma att uppfatta det som oartigt av mottagaren att avböja en gåva eller belöning. Om värdet är mycket lågt kan det vara tillåtet att ta emot den. Men om den över huvud taget ska kunna tas emot måste det vara helt klart att den inte kan uppfattas som muta. Ibland kan även en gåva eller belöning utan ekonomiskt värde framstå som så attraktiv för mottagaren att den kan tänkas påverka dennes tjänsteutövning. Rena penninggåvor kan aldrig tas emot även om det skulle röra sig om små belopp.⁵

Är du osäker på om gåvan du erbjuds kan ses som muta är det alltid bäst att tacka nej. En tumregel är att det alltid är känsligare om du får och tar emot något personligen. En biobiljett från en leverantör som skickas till dig bör skickas tillbaka. Fruktkorgen, chokladasken eller souvenirerna kan du ta emot om du ställer ut den i avdelningens gemensamma personalrum, och talar om för givaren att du kommer att göra så. Blir du bjuden på lunch, middag eller övernattnings vid till exempel en nätverksträff som en annan myndighet anordnar är detta tillåtet. Bjuds du däremot in till ett arrangemang från en leverantör bör du alltid fundera på vad syftet bakom inbjudan kan vara. Kan du påverkas i din tjänsteutövning, är den förmån du får tillbörlig eller otillbörlig etc.

⁵ Om mutor och jäv – en vägledning för offentligt anställda, s 8 sista st.

Att ta emot en bricklunch som en del i ett dagsprogram är oftast helt i sin ordning. Du bör däremot tacka nej till luncher, middagar och andra förmåner som är mer påkostade och "utöver det vanliga".

Som forskare bör du vara försiktig med att tacka ja till resor och arrangemang som en tredje part bekostar. Du bör alltid ställa dig frågan vad syftet är med inbjudan. Är det en part som på något sätt kan ha syfte att påverka dig i din roll som forskare på universitetet ska du avstå, även om resan eller arrangemanget sker på din fritid.

Närmare om Jäv

Mittuniversitetet omfattas av förvaltningslagens regler om jäv. Reglerna i förvaltningslagen innebär att en anställd inte får befatta sig med ett ärende om det finns någon omständighet som kan påverka den anställdes opartiskhet eller rubba förtroendet för den anställde. Jävsreglerna gäller all ärendehantering och riktar sig till den som på något sätt kan påverka utgången av ärendet. Reglerna gäller den som beslutar i ärendet, men även den som föredrar eller bereder ett ärende. Uppstår det en misstanke om att den anställde är jävig bör det medföra att denne inte befattar sig med ärendet.

Det förekommer situationer i universitetets verksamhet som inte är självklara eller enkla att bedöma ur jävssynpunkt. Om det finns omständigheter som inte "känns bra" kan man fråga sig om jäv föreligger. I denna gråzon av förhållanden, bindningar eller intressekonflikter mellan dig som anställd och någon part i ärendet kan omständigheterna vara sådana att det kan skada myndighetens trovärdighet, även om det inte är fråga om jäv i laglig mening. När sådana situationer uppstår ska alltid försiktighetsprincipen tillämpas, vilket innebär att du som anställd bör avstå från att delta i hanteringen av ärendet. Tänk på att du själv har ansvar för att anmäla jäv. Är du tveksam till om du är jävig bör du ta upp frågan till diskussion med din chef.

Du ska aldrig befatta dig med ärenden som rör närstående, dvs. familjemedlemmar eller nära vänner. Sådana ärenden kan till exempel gälla ansökan om antagning till utbildning, ansökan om anställning eller rekommendation om befordran. Som närstående räknas en vidare krets än den egna familjen, till exempel en person som sammanbor med din son eller dotter. Att undervisa egna barn möter ur jävssynpunkt inget hinder för en lärare. Däremot är det klart jävsgrundande att examinera och betygsätta dem.

Områden där det ofta förekommer diskussion kring jävsfrågor är anställningsärenden, dels ifråga om relationer mellan utsedda sakkunniga och sökande till tjänsten, dels vid anställning av redan befintlig personal till nya tjänster. Andra fall kan vara anlitanande av lärarkonsulter som tidigare haft anställning vid universitetet. Jävsaspekter ska också nogt beaktas vid disputation. Om du som lärare har ekonomisk vinning av ett läromedel i egenskap av författare anses du jävig om du själv deltar i det beslutsorgan som diskuterar och beslutar om läromedlets eventuella användning som kurslitteratur. Tänk också på att vänskap, ovänskap eller ekonomiskt beroende är sådant som kan skapa jävssituationer, till exempel vid upphandling.

Otillåten påverkan

Begreppet otillåten påverkan innebär handlingar med syfte att påverka tjänstemän i deras tjänsteutövning. Otillåten påverkan innefattar handlingar som är olagliga, som olaga hot eller misshandel, men också påtryckningar som inte är formellt olagliga men ändå har en negativ påverkan på tjänstemannens yrkesutövning, som till exempel socialt tryck eller vissa trakasserier. I normalfallet polisanmäls alla fall av hot och våld mot universitetets anställda.

Om du som anställd exempelvis känner obehag efter påtryckningar eller hot om våld från en student inför ett beslut ska du informera din chef. Otillåten påverkan kan även förekomma mellan kollegor, exempelvis i samband med forskning eller myndighetsutövning. Din närmaste chef kan vara ett bra stöd om en oklar situation skulle uppstå.

Bisysslor

För anställda vid myndigheter finns särskilda regler för bisysslor. Mittuniversitetet har utformat särskilda regler för bisysslor som gäller för alla medarbetare.⁶

Som bisyssla räknas i princip allt du ägnar dig åt vid sidan av din anställning och som inte hänför sig till privatlivet – oavsett om verksamheten ger dig några inkomster. Du får inte ha bisysslor som är otillåtna, dvs. som kan

- vara förtroendeskadande
- vara arbetshindrande
- konkurrera med den verksamhet Mittuniversitetet bedriver.

Särskilda regler gäller för universitetets lärare. En lärare får vid sidan av sin anställning ha anställning eller uppdrag eller utöva verksamhet inom sitt ämnesområde om läraren därigenom inte skadar högskolan. En sådan bisyssla ska hållas klart åtskild från lärarens arbete inom ramen för anställningen.⁷

Som anställd har du själv ett betydande ansvar när det gäller att bestämma om du ska åta dig ett uppdrag. Du måste göra klart för dig om den erbjudna bisysslan rör myndighetens område eller inte. Att utföra konkurrerande verksamhet, som till exempel uppdragsutbildning som ges eller kan komma att ges av universitetet, är exempelvis inte tillåtet. Om du åtar dig ett uppdrag måste du också kontinuerligt vara på din vakt och själv kontrollera om en intressekonflikt kan ha uppkommit på grund av att uppgifterna inom din anställning eller i uppdraget har ändrat karaktär. För att en viss bisyssla ska vara otillåten behöver det inte vara konkret utrett att du verkligen har varit eller kan befaras bli partisk i ett visst ärende eller att allmänhetens förtroende för dig eller myndigheten rent faktiskt har minskat. Det är tillräckligt att det har funnits anledning för allmänheten att sätta objektiviteten i fråga.

⁶ Regler för bisysslor för anställda vid Mittuniversitetet, Dnr MIUN xx/yy

⁷ 3 kap 7 § högskoleförordningen

Representation, gåvor och uppvaktningar

Tänk på att du vid representation alltid ska handla omdömesgillt och restriktivt. Begreppet representation innefattar förutom mat och dryck, även gåvor, uppvaktningar och högtidstillfällen. All representation ska ske i enlighet med Mittuniversitetets regler för representation.⁸

Användning av Mittuniversitetets IT-utrustning

IT-utrustningen är för de flesta medarbetare på universitetet en viktig del av vardagen. Tänk på att utrustningen är ett arbetsredskap som ska användas på ett ansvarsfullt sätt. Mittuniversitetet är anslutet till SUNET (Swedish University Computer Network) som har regler för användning av datornäten.

SUNET fördömer i sina etiska regler som oetiskt när någon:

- försöker få tillgång till nätverksresurser eller andra IT-resurser utan att ha rätt till det
- försöker störa eller avbryta den avsedda användningen av nätverken eller anslutna IT-resurser
- försöker skada eller förstöra den datorbaserade informationen
- uppenbart slösar med tillgängliga resurser (personal, maskinvara eller programvara)
- gör intrång i andras privatliv
- försöker förolämpa eller förnedra andra

Som anställd vid Mittuniversitetet ska du alltid följa SUNET:s etiska regler.

Hur anmäler man korruption och andra oegentligheter?

Det är viktigt att vi utreder missförhållanden och vidtar nödvändiga åtgärder. Den som gör en anmälan ska ha möjlighet att vara anonym och ska aldrig behöva utstå repressalier. Vid Mittuniversitetet ska det råda öppenhet och insyn både utåt och inåt. Universitetet ska agera öppet och kraftfullt vid avslöjande av missförhållande eller korruption. Professionella processer och rutiner ska vägleda berörda om något skulle inträffa. Universitetets anställda och andra personer som kommer i kontakt med verksamheten på olika sätt har möjlighet att anmäla iakttagelser av korruption och andra oegentligheter. Sådana omständigheter kan antingen rapporteras till närmaste chef eller till en särskild visselblåsarfunktion som tar emot tips.

Information om hur man anmäler korruption och andra oegentligheter till visselblåsarfunktionen finner du på Mittuniversitetets webb

www.miun.se/kontakt/visselblåsning

⁸ Regler för representation, arbetsmöten, interna kurser, konferenser, gåvor och uppvaktning (Dnr MIUN 2017/878)